

vét kötni nem volt szokás, hanem a lekaszált életet apró boglyákba, vagy amint itt nevezték, *vontatók*ba rakták s ezeket rúd és kötél segítségével *napról-napra a nyomtatás idején* bevontatták 8—10—12 ökörrrel a szérűre. Úgy látszik, hogy az aratásnak és hordásnak ez a módja felényi időbe kerül...“

Ez az idézet Nagy Ferencnek Hódmezővásárhelyről írt 1819. évi tanulmányából van véve. Számunkra ez a közlés azért érdekes, mert egy másik idézetet állíthatunk mellé és pedig Lendl Adolfnak egy értékes tanulmányából. Ez utóbbi a Természettudományi Közlönyben jelent meg (1907. Pótfüz. 40.): Néprajzi megfigyelések a kisázsiai pusztaságban.

Lendl rajzokban és leírásokban ismerteti a pusztai törökök kezdetleges ekéjét, szekereit, a cséplőszánkót és egyéb arató készségeket. Bennünket itt egy szánkószerű tákolmány érdekel (10. rajz), neve: *kiszak*, *vontató*. Leírása megadja a föntebbi idézet helyes értelmezését: „A behordásra csak helyenként használnak szekereket. Többnyire maguk készítette szánakba, helyesebben vontatókba rakják a búzát, úgy amint van, rendetlen összevisszaságban“. A kiszak a rajz szerint két szántalpfából és ezekbe tűzött négy oldalfából, mondhatnánk rakoncából áll és egyszerű jármot erősítenek elébe. A vontató tehát nem a búzanyalábokat jelenti, ahogyan a hazai közleményből értenők, hanem azt a készséget, amivel ezeket hazavontatják. A két jelenség között azonban kétségtelen az összefüggés. Jó volna tudni, hogy Lendl honnan vette éppen a vontató nevet és hogy ez a szó vagy a vele kapcsolatos szokás, amely nagy valószínűséggel a török uralom idejével függ össze, ismeretes-e még valahol Alföldünkön.

Szilády Zoltán.

Dézbunda : földbunda : zöld December.

Lehet harminc-harmincöt esztendeje, hogy néhai jó emlékezetű *Szell Farkas* kir. táblai tanácselnök — ha jól emlékszem, *Szily Kálmán* akadémiai titkár megbízásából a *dézbunda*, *déczbunda* elnevezések eredetét nyomozta Debrecenben, ahol valamikor otthonos volt ez a felsőruhaféle. A tanácselnök úr engemet is megkérdezett. Szülőfalumban kurialis nemes Földes községében is ugyan még az én gyermekkoromban ösmeretes volt a dézbunda, de az elnevezésnek nem tudtam magyarázatát adni. Úgy sejtem, a nyelvtudomány ma sincs tisztában e nevek származásával. A Czuczor—Fogarasy-féle nagy magyar Szótár megadja a *déczbunda* természetrajzát. A posztóból készült ró-

katorkos, rendszeren zöld színű bundát neveztek így, amelyet a nóta szerint tekintetes urak viseltek. De nem mondja meg, honnan ez a név? Találgatva zárjelben megkérdőjelezi így: (díszbunda?) A Nyelvtörténeti Szótár nem ösmeri. A Tájszótár csak elterjedési területét határozza meg.

Ha *Szél Farkas* (de Besennyő), ez a gáláns öreg úr most kérdezne meg a déczbunda felől, többet mondhatnék neki; legalább is pedzeném a kérdést feleletemmel. Ugyanis Debrecen város levéltárának XVIII. századbéli peres írásai közt mostanában olyan tanukihallgatási jegyzőkönyv került a kezembe, amely az országos hírvű, nagy tekintélyű *Domokos Lajos* debreceni főbíróval kapcsolatban épen a főbíró úr „*zöld bundájá*”-ról, másként „*zöld Decemberé*”-ről is említést tesz. — Ez az írás, amelynek jelzése kívülső oldalán: „*Verzár Péter* úrnak¹ vakmerőségéről való Inquisitio. Levata 5^a Xbris 1776” — mintha kulcsot adna a Déczbunda elnevezéshez. Ugyanazért helyénvalónak tartom, hogy szószerint közöljem legalább is első részét az okmánynak. Cselekszem ezt annyival inkább, mert az erről szóló számtalan példabeszédet és közmondást eggyel szaporítja ez a tanuvallomás is.

A jegyzőkönyv így hangzik:

Pro parte Fisei Magistratualis L. ecc. R. Civitatis Debrecziensis. De eoutrum? 1° Tudgya-é avagy hallotta-é a Tanu, hogy a mult Novembernek 28^{dik} napján a Ns. város ellen attentáltatott Executio alkalmatosságával, midőn az Ur. Tettes Feő Biró Uram parancsolta *Verzár Péter* Uramnak, hogy menne el onnét, ahol akkor állott; említett *Verzár Péter* Ur nem hogy engedelmeskedett volna Titt. Biró Uramnak, sőt nagy indulattal így felelt volna: Nem parantsol nékem *Domokos*, azért hogy neki *zöld bundája* van, énis olyan nemes ember vagyok, mint ő; Kólyon vagy Bodóházán parantsoljon, nem pedig itt. Illyen és ezekhez hasonló szavait, amennyire hallotta a tanu, letett hite alatt vallja meg.

2° Kit tud jó tanunak lenni?

Primusteotis Michael Nagy Cittis Janitos annorum circ. 40. examinatus adjuratus fatetur ad 1^m et 2^m: Jelen lévén azon Executionak alkalmatosságával, amikor már öszvegyültek volna az urak és az ur Itélőmester Tttes *Sághi Mihály* uram a sententiát magyarázta volna, akkor *Verzár Péter* uram lóháton nagy lármával a Szarvas vendégfogadója felől jött, melyet

¹ *Verzár Péter* Debrecenben polgárjogot nyert szamosújvári származású gazdag kalimár.

meglátván Feő Biró Uram, minthogy tsendesség kivántatott volna, Verzár uramnak intett, hogy távozzon el onnan, nints itt semmi járója, arra Verzár uram nagy contemptussal vissza vágott, mondván: ebnek parantsol itt Domokos, nekem nem, mennyen Kójra vagy Bodóházára, ott parantsoljon. *Eb ura eb-nél jobb nemes ember; ha neki van zöld Decembere, nekem is van, mellyet én jól hallván, intettem Verzár uramat, hogy respectussal legyen Feő Birájához, és itten a közönséges embereknek hallattára ne prostituallya; de arra semmitsem hajtván, mindaddig, még az emberek el nem oszlottak, illetlen s ezekhez hasonló szókat mondott, holott eő nem a Boldogfalvai határban, hanem a debreczeni földön állott.² Én concivisi hitire is emlé. keztettem, de nem volt semmi haszna. Ezeket Vajda Mihály uram, Nagy György a város kotsisa Biró János hallották.*

Ugyanígy, de az aláhúzott fenti sorok említése nélkül vallott Vajda Mihály 70 éves, Nagy György 40 éves tanu. — A vallomást felvette Reviczky László hites notárius.

Az idézett jegyzőkönyvi részlethez további kommentárt nem fűzök. Ezt a nyelvészekre bízom. Az ő kedvökért közlöm ezt az ösmeretlen följegyzést.

December = décbunda, désbunda. Néhai Olvasztó Vári László debreceni polgár, dohánykalmár hagyatékának 1772-ben felvett leltárában ezzel a tétellel is találkozunk: „egy vasszín posztóból csinált *December* báránybőr bélléssel. Elkelt 6. 12 frton“.

Zoltai Lajos.

Az égő gyertya mint időmérő.

A gyertyagyújtat, gyertyagyújtás ismeretes mint idő-meghatározás, mint a naplementével, beesteledéssel, alkonyattal, esthajnal beálltával hasonlójelenésű szó. De ösmeretes-é a meggyújtott, az égő gyertya mint időmérő, mint valamely cselekmény idejének szabályozója?... Az adósságért lefoglalt polgári házastelek hivatalos árverésénél, a közjavadalmak pl. csap-székek árverésénél is Debrecenben a XVIII. században a következő furcsa szokás divott: A kiküldött tanácsnak, ahogy ezt a licitáció eredményéről szóló jelentésekben olvashatjuk, az árverést csak addig folytatta, míg egy meggyújtott gyertya-

² Boldogfalva közvetlenül Debrecen küszöbe elibe, a váradutcai kapu elibe települt jobbágy község volt. 1657-ben magától elpusztult. Határát, nemesi telkeit Debrecén először zálogjogon, majd örökösen is megvette.